

УДК 037.01

[https://doi.org/10.33296/2707-0255-11\(21\)-03](https://doi.org/10.33296/2707-0255-11(21)-03)

АНТОНОВА АЛЕВТИНА

старший викладач кафедри освітніх
технологій та охорони праці,
Українська інженерно-педагогічна
академія,

Навчально-науковий професійно-
педагогічний інститут,
м. Бахмут, Україна

<https://orcid.org/0000-0001-6168-0263>

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ ПРАЦІ У МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ

Анотація. Комплекс глобальних проблем, викликаних стрімким технічним, економічним і соціальним розвитком людства, актуалізував на сьогоднішній день дилему - вижити або загинути. Науково-технічна революція відкрила широкі можливості для всебічного розвитку людини і, відповідно, зумовила зростання ролі людського фактора в житті суспільства. Вже сьогодні, в процесі трудової активності людини відбувається зміна декількох поколінь техніки. Ускладнення техніки вимагає від працівників постійного підвищення їх кваліфікації та оволодіння новими знаннями для подальшого вдосконалення. А це, в свою чергу, обумовлює необхідність гармонійного поєднання в кожному індивідуумі професійної компетентності з науковим світоглядом, соціальною відповідальністю і загальнолюдськими моральними цінностями. Ключовим в цьому процесі є формування гуманістичної, орієнтованої на загальнокультурні цінності світогляду особистості або так званого «безпечного типу людини». Все це пред'являє високі вимоги до рівня знань і компетентності сучасного здобувача вищої освіти, які можуть бути задоволені вдосконаленням системи підготовки фахівців і модернізації навчально-виховного процесу.

Стрімкий розвиток технологій вимагає відповідного удосконалення методик навчання безпеки професійної діяльності здобувачів вищої освіти і складу освітніх програм, які повинні враховувати не тільки сучасні вимоги науки і техніки, а й перспективи їх розвитку. Особливу увагу необхідно приділити змісту навчання і характеру встановлення міждисциплінарних зв'язків між загальноосвітніми, технічними і спеціальними дисциплінами. Культура безпеки повинна використовуватися як дієвий проект пробудження інтересу і виховання психофізіологічної і психосоціальної надійності кожної людини в процесі її індивідуальної життєдіяльності. В даний час важливо не тільки формування у здобувачів вищої освіти розуміння головних аспектів

безпечної діяльності, а й прищеплення стійких навичок безпечних прийомів праці, формування культури безпеки на всіх рівнях виробничого процесу.

Життя є головною цінністю кожної особистості, а існування і розвиток людства є головною загальнолюдською цінністю, які неможливі без забезпечення необхідного і достатнього рівня безпеки.

Ключові слова: культура безпеки, небезпека, безпека, діяльність, техносфера, людський фактор, безпечна життєдіяльність.

Вступ. Поняття "культура безпеки" вперше з'явилося в процесі аналізу причин и наслідків чорнобильської аварії, здійсненого Міжнародним агентством з атомної енергії (МАГАТЕ). Було визнано, що саме відсутність культури безпеки стало однією з причин трагедії. [5]

Поняття "культура безпеки" виявилось затребуваним і навіть модним для всіх областей людської діяльності, корелюючи з такими поняттями, як "людський фактор", "антропогенна небезпека", "надійність персоналу" і деякими іншими. Існуюча на сьогоднішній день система освіти в Україні має безліч суттєвих недоліків, серед яких особливо слід відзначити:

- недостатність використання програмно-цільового підходу в організації навчального процесу, спрямованого на формування у особистості безпечного типу поведінки;

- застосування застарілих методів і форм навчання, які не здатні забезпечити відповідний рівень компетенцій, знань, умінь і навичок сучасних здобувачів вищої освіти і гарантувати їм необхідну якість підготовки, особливо в питаннях безпечної життєдіяльності;

- відсутність дієвої системи критеріїв та показників, за допомогою яких можна оцінити рівень сформованості особистої безпеки людини [3].

Необхідність усунення зазначених недоліків вимагає формалізації однією з головних проблем сучасного суспільства - визначення підходів до трансформації системи виховання культури безпеки здобувачів вищої освіти, які будуть задовольняти існуючим психолого-педагогічним умовам і нормам.

Особливий акцент на випускників пояснюється тим фактом, що у них вже

сформовані практичні і теоретичні знання про специфіку своєї спеціальності, що є необхідним базисом для формування особистості безпечного типу поведінки, здатної забезпечити належний технічний рівень безпеки в країні в цілому. [7]

Таким чином, наведені вище факти підтверджують актуальність обраної теми дослідження, її наукову і практичну значимість.

Останні дослідження та публікації у руслі тематики статті показали, що питання підготовки молоді до безпечної життєдіяльності та формування відповідної культури розглядають багато вчених, серед яких можна виділити В. Сапронова, Ю. Воробйова, В. Акімова, В. Мошкина, М. Зоріна та ін. На сучасному етапі розвиток системи педагогічної освіти в області безпеки життєдіяльності тісно взаємопов'язано з певними факторами, закономірностями і тенденціями розвитку суспільства і освіти.

У зв'язку з цим, на наш погляд, необхідно на основі теоретичного аналізу розкрити деякі методологічні основи (закономірності) підготовки здобувача вищої освіти в області безпеки життєдіяльності. Для реалізації даної мети ми використовували метод теоретичного аналізу і синтезу наукового знання і наукових уявлень в галузі вищої професійної освіти і освіти в області безпеки життєдіяльності, ґрунтуючись на результатах дослідження робіт цілого ряду авторів таких як О. Бельков, Ю. Воробйов, В. Пучков, Р. Дурнев, О. Гужва, И. Косуля, В. Ніколаєвський, Т. Краснянська, Ф. Мугулов, С. Белов, А. Ільницька, А. Козяков, В. Кузнецов, В. Сапронов, М. Рибалкін, В. Ліпкан, У. Персі, Е. Песегова, К. Клементс, А. Уолферс та інші.

Однак аналіз літературних джерел показує, що в цілому дослідниками приділяється незначна увага особливостям використання і формам організації зв'язків між курсами і різними дисциплінами в системі формування безпеки професійної діяльності здобувачів вищої освіти.

Формування цілей статті. З урахуванням вищевикладеного, мета статті полягає в наступному:

- дослідження сутності поняття «культура безпеки»;
- визначення основних завдань формування культури безпеки здобувачів вищої освіти;
- формалізація вимог до навчального процесу, його змісту, навчальних технологій, а також до узгодженості дисциплін в рамках всього циклу підготовки здобувачів вищої освіти через призму формування культури безпечної життєдіяльності.

Виклад основного матеріалу. Культура безпеки повинна використовуватися як дієвий проект пробудження інтересу і виховання психофізіологічної і психосоціальної надійності кожної людини в процесі її індивідуальної життєдіяльності, особливо людини, яка професійно здійснює потенційно небезпечну діяльність в соціотехнічній системі, яка характеризується підвищеною небезпекою або соціально значущими видами безпеки, такими як ядерна безпека і радіаційна безпека, здатними вплинути на стабільність життєдіяльності та екологічну безпеку цілих регіонів.

Поняття «небезпеки» і «безпеки» в різних документах і різними авторами формулюються абсолютно різними способами, що є наслідком не стільки різнобічності інтересів авторів, скільки наслідком комплексного характеру цих понять, що вимагає системного і навіть філософського підходу.

Небезпека є об'єктивною (негативною) загальною властивістю живої і неживої матерії - природи і об'єктів техносфери або процесів (джерел безпеки), обумовленою наявністю в них запасеної чи вироблюваної внутрішньою енергією, виробленими або перетворюваними шкідливими речовинами різної природи (хімічної, біологічної і т.п.). [1]

Основною властивістю безпеки є її потенційність - можливість негативного впливу. Небезпека - потенційна причина збитку.

Небезпека як якась загроза спочатку сприймалася первісною людиною, як і іншими живими істотами, на інстинктивно несвідомому рівні. В такому сприйнятті небезпеки людина навіть поступається ряду живих істот, здатних відчувати наступ природних небезпек, наприклад, землетрусів або наявності в повітрі шкідливих речовин. Зате людина, на відміну від тварин, має розум, який дозволив йому осмислити явище "небезпека".

Поняття «небезпека» і «безпека» сформульовані саме людиною для визначення можливості свого існування, продовження життя і створення умов для свого розвитку в якості біо-соціального виду. [8]

Крім розуму (а також і завдяки розуму) людина має ще таку унікальну властивість як здатність до діяльності.

Діяльність - специфічний вид активності людини, спрямований на пізнання і творче перетворення навколишнього світу, включаючи самого себе й умови свого існування. У діяльності людина створює предмети матеріальної і духовної культури, перетворює свої здібності, зберігає і удосконалює природу, будує суспільство, створює те, що без її активності не існувало в природі.

У матеріалістичної філософії діяльність розглядається як спосіб існування людини, а рух, що включає в себе і мінливість, і стійкість одночасно, - як спосіб існування матерії.

Вся історія людського суспільства - це історія діяльності людей. Історичний прогрес зобов'язаний своїм походженням саме діяльності, а не вдосконаленню біологічної природи людей.

Результатом діяльності є створення культури - цивілізації в її сучасній формі техносфери і якості життя. Діяльність завершується, реалізується, упредметнюється в предметах культури. [9] Метою створення техносфери було прагнення до самозбереження людства не стільки як біологічного, скільки як соціального виду, забезпечення його безпеки та підвищення якості життя.

Разом з тим, діяльність людей істотно змінила, в тому числі, і структуру джерел небезпеки і самі поняття категорій «небезпека і безпека».

Сучасними джерелами (носіями) небезпек є:

- природні процеси і явища;
- елементи техногенного середовища;
- людські дії.

Аксіома потенційної небезпеки говорить: Ні в одному виді діяльності неможливо досягти абсолютної безпеки. Отже - будь-яка діяльність потенційно небезпечна. У процесі діяльності людина постійно перебуває в умовах ризику наразитися на небезпеку. Психологія безпеки є основним аспектом антропогенних небезпек, які зачіпають проблему ролі людини як основного учасника нещасних випадків і аварій. [4]

Психологія безпеки вказує три головні причини реалізації антропогенної небезпеки в соціотехнічній організації:

- 1) особистісні психофізіологічні якості професійного працівника;
  - 2) психологічний клімат в колективі, що формується і визначається організаційною культурою і корпоративною культурою організації, системою управління, місією і іміджем організації;
  - 3) соціальний статус працівника і його сім'ї, задоволеність якістю життя.
- Зазначені причини роблять визначальний вплив на формування і підтримку психофізіологічної надійності персоналу.

Категорія безпеки в принципі не може виступати в якості якогось відокремленого об'єкта вивчення, бути предметом дослідження без прив'язки до розвитку об'єкта. Сміслові значення категорія "безпека" набуває тільки в зв'язку з конкретними об'єктами або сферою людської діяльності: безпека людини, безпека організації, безпека фінансової системи, безпека країни і т. п.

У центрі всіх видів і рівнів безпеки знаходиться людина зі своїми інтересами і потребами, найважливішими з яких є інтереси і потреби в

безпечному продовженні життєдіяльності при достатньому рівні якості життя.[3]

Культура безпеки є продуктом цілеспрямованої діяльності людей у процесі створення і вдосконалення техносфери, тісно пов'язаним з особистісною культурою людини.

Умовами процесу формування культури безпеки є:

- становлення та підвищення загальної культури людського суспільства в світі;
- накопичення та осмислення наукових даних про закономірності процесів в техносфері, взаємодії і взаємовпливу людини і техносфери;
- створення та розвиток систем менеджменту якості, особливо таких властивостей якості, як безпека технічних систем і процесів та надійність персоналу.

Культура безпеки створюється персоналом експлуатуючих організацій безпосередньо на робочих місцях експлуатуючих організацій на основі досягнення високої якості в трьох головних сферах:

- якість персоналу на основі загальної культури, виховання, освіти, професіоналізму, ідеології та психології безпеки, які формують корпоративну культуру на основі організації праці;
- якість обладнання, включаючи його безпеку, стійкість, експлуатаційну надійність, ергономічність і естетичність;
- якість технологічних процесів, включаючи їх безпеку, і чіткість технічного оформлення, оформлення організаційно-розпорядчих документів і наочної агітації.

Культура безпеки є системним поняттям, що поєднує в собі загальні принципи культури взагалі і принципи ідентифікації і забезпечення безпеки. Важливим фактором створення культури безпеки є безперервна освіта. Під безперервною освітою ряд авторів розуміє «освіта довжиною в життя, як

єдиний засіб адаптації людини в мінливому середовищі і єдиний спосіб збереження ідентичності людини». [2]

Формування культури безпеки здобувачів вищої освіти цілеспрямовано здійснюється за допомогою наступних психолого-педагогічних засобів:

- • інформування, передача нових знань, навіювання і навчення безпечній поведінці і правильному виконанню роботи;
- прийняття ролі зразка для наслідування фахівця, авторитетного в питаннях безпеки;
- зараження ідеями, настроями, що підтримують ініціативу в пошуку засобів, що підсилюють безпеку;
- підтримка мотивації безпечної праці;
- уважне ставлення до проблем здобувачів вищої освіти, що сприяють зниженню самоконтролю;
- толерантне ставлення до здобувача вищої освіти, мимоволі який вчинив помилку, надання допомоги в аналізі причин неправильного дії.

Як видно, культура безпеки є проектом психолого педагогічного виховання здобувача вищої освіти. Основними рисами культури безпеки є:

- відповідальність реалізується через встановлення і опис відповідальності організації, посадових обов'язків і розуміння їх окремими особами;
- прихильність вимагає демонстрації високого пріоритету безпеки на рівні керівників і визнання загальних цілей безпеки окремими особами;
- мотивація формується за допомогою методів керівництва, постановки цілей і створення системи заохочень і покарань і за допомогою формування внутрішньої позиції окремих осіб;
- нагляд (контроль) включає практику ревізій та експертиз та готовність реагувати на критичну позицію окремих осіб;

- особисте усвідомлення визначає розуміння важливості забезпечення безпеки;

- знання і компетентність (професіоналізм) забезпечуються через професійну підготовку та інструкції для персоналу, а також його самопідготовку і загальну культуру.

Говорячи про культуру безпеки як проект виховання надійності персоналу, слід звернути особливу увагу на мотивацію діяльності персоналу, корпоративну культуру та етику.

У найзагальнішому вигляді мотивація людини до діяльності розуміється як процес спонукання і сукупність рушійних сил, що спонукають людину до здійснення певних дій для досягнення цілей організації. Під мотивацією розуміють готовність людей проявляти зусилля для досягнення цілей організації в ім'я задоволення своїх власних індивідуальних потреб, сукупність внутрішніх і зовнішніх впливів, які спонукають людину до діяльності, задають межі і форми діяльності і додають цій діяльності спрямованість, орієнтовану на досягнення певних цілей. [6]

Критеріальними умовами є умови, які дозволяють працівнику оптимально задовольняти свої інтереси тільки при його раціональній (розумній) поведінці по відношенню до організації. Вони є механізмом ефективної мотивації і фактично є механізмом раціонального використання людського інтелекту.

Процес мотивації починається з фізіологічної або психологічної потреби, яка активізує поведінку або створює спонукання (мотив), спрямоване на досягнення певної мети або винагороди. Потреби створюють спонукання, націлені на отримання винагороди, у чому й полягає основа мотивації.

Аналіз різних підходів до визначення поняття «культура безпеки» дозволяє виділити два його аспекти - як особистісну характеристику людини і як соціальне явище. Як особистісна характеристика культура безпеки визначає характер і якісний рівень відносин між людиною і середовищем її проживання,

сприяє реалізації і розвитку її сутнісних сил, надає можливість усвідомлення свого місця в навколишньому світі, важливості проблем безпеки життєдіяльності та пріоритету всіх форм життя як умов існування соціуму. Як соціальне явище вона сприяє гармонізації взаємодії соціуму з середовищем її проживання, будучи засобом гуманізації всіх сторін життєдіяльності, стійкості розвитку системи «людина - середовище проживання».

Таким чином, культуру безпеки можна представити як вираз зрілості і розвиненості всієї системи соціально значущих особистісних якостей людини, як спосіб організації життєдіяльності людини, представленої в системі соціальних норм, переконань, цінностей, що забезпечують збереження її життя, здоров'я і цілісності навколишнього світу [10]. Сьогодні під культурою безпеки мається на увазі інтегральна якість особистості, що визначає її спрямованість на розвиток потреби в безпеці на основі сукупності професійних і специфічних компетенцій, знань, вдосконалення умінь і навичок безпечної реалізації професійної і соціальної діяльності. Не викликає сумніву той факт, що в даний час важливо не тільки формування у здобувачів вищої освіти розуміння головних аспектів безпечної діяльності, а й прищеплення стійких навичок безпечних прийомів праці, формування культури безпеки на всіх рівнях виробничого процесу.

Культуру безпеки в цілому необхідно формувати в процесі навчання і виховання здобувачів вищої освіти в умовах гармонійного поєднання культури контролю і свободи. У складі завдань формування культури безпеки здобувачів вищої освіти можна відзначити наступні:

- забезпечення мотивації до безпечної поведінки;
- формування системи компетенцій, знань, умінь і навичок безпечної поведінки та впевненості в їх істинності;
- психологічна підготовка до безпечної поведінки з технікою;
- забезпечення фізичної підготовки до дій в екстремальних умовах;

- розвиток творчої готовності до безпечної життєдіяльності;
- засвоєння досвіду самоконтролю в забезпеченні безпечної життєдіяльності.

Безсумнівно, стрімкий розвиток технологій вимагає відповідного удосконалення методик навчання безпеки професійної діяльності здобувачів вищої освіти і складу освітніх програм, які повинні враховувати не тільки сучасні вимоги науки і техніки, а й перспективи їх розвитку. Крім того, багато питань викликає зміст навчання і характер встановлення міждисциплінарних зв'язків між загальноосвітніми, технічними і спеціальними дисциплінами.

Формування знань про безпечну діяльність у здобувачів вищої освіти має базуватися на наступних принципах:

- по-перше, забезпечення тісного взаємозв'язку базових і спеціальних дисциплін з елементами дисциплін з безпеки діяльності;
- по-друге, викладання спеціальних курсів з безпеки діяльності.

Пропонуються наступні формулювання компетенцій:

1. володіє культурою безпеки і ризикоорієнтованим мисленням, при якому питання безпеки і збереження навколишнього середовища розглядаються в якості найважливіших пріоритетів в житті і діяльності;

2. володіє знаннями, необхідними для розуміння проблем сталого розвитку, ризиків, пов'язаних з діяльністю людини, методами раціоналізації діяльності з метою зниження антропогенного впливу на природне середовище та забезпечення безпеки особистості та суспільства;

3. готовність застосовувати і нарощувати отримані знання про природні і техногенні небезпеки та методи зниження ризиків в повсякденному житті і професійній діяльності;

4. здатність ідентифікувати небезпеку і оцінювати ризики в сфері своєї професійної діяльності;

5. готовність застосовувати отримані професійні знання для мінімізації негативних екологічних наслідків, забезпечення безпеки і поліпшення умов праці в сфері своєї професійної діяльності. [4]

С урахуванням вищевикладеного, можемо вважати, що процес формування культури безпеки майбутніх фахівців передбачає послідовне проходження наступних етапів: діагностично-проектувального, конструктивно-реалізованого і рефлексивно-корекційного.

Метою першого (діагностично-проектувального) етапу є аналіз вихідного рівня сформованості культури безпеки життєдіяльності бакалаврів і розробка програми формування досліджуваного феномена. Уміння студентів прогнозувати діяльність з позицій безпеки, приймати найбільш раціональне рішення в екстремальній ситуації, а також ступінь володіння способами і засобами мінімізації негативного впливу можна діагностувати в процесі імітованих проблемних ситуацій.

Основна мета конструктивно-реалізованого етапу - створення матеріальної основи і впровадження розробленої технології на практиці. Конструктивна частина даного етапу включає в себе пошук і вибір оптимальних педагогічних засобів (розробка та композиція навчального матеріалу) для цікавої, пізнавальної, результативної співпраці викладача і здобувача вищої освіти, спрямованого на підвищення рівня культури безпеки.

Рефлексивно-корекційний етап передбачає демонстрацію кожним здобувачем вищої освіти своїх результатів, досягнутих за підсумками формування культури безпечної життєдіяльності, їх колективне обговорення, аналіз, порівняння з аналогічними досягненнями одногрупників.

Ефективність освоєння дисципліни досягається впровадженням нових інформаційних технологій (електронна освітнє середовище) і методик навчання. При виконанні лабораторних занять у здобувачів вищої освіти інтегруються теоретико-методологічні знання, формуються практичні вміння та

навички, надається конкретний характер досліджуваного на лекціях матеріалу. Важливе місце при формуванні культури безпеки відводиться самостійній роботі здобувачів вищої освіти.

Самостійна робота здобувачів вищої освіти у відповідності з ідеологією стандартів нового покоління повинна перевищувати значимість аудиторного роботи. Це підготовка доповідей і презентацій по темах, що мають проблемний і професійно орієнтований характер, а також використання дистанційного електронного освітнього середовища для самотестування, колективного обговорення і оцінки отриманих знань.

Ознаками формування культури безпеки життєдіяльності в умовах вищого навчального закладу можна вважати:

- процес спеціально організованого творчого міжособистісного спілкування здобувачів вищої освіти з викладачем, який є носієм культури безпеки життєдіяльності;

- відтворення в діяльності і особистості слухачів культури безпеки життєдіяльності, розвиток їх творчих сил і здібностей до профілактики ризиків, попередження та зменшення шкоди (заподіяної шкідливими і небезпечними чинниками життєдіяльності) їм особисто, шкоду іншим людям і суспільству в цілому;

- створення сприятливих умов освоєння знань, умінь і навичок, звичаїв, норм, цінностей, вдосконалення світоглядної, інтелектуальної, моральної та психологічної готовності здобувачів вищої освіти до безпечної життєдіяльності;

- діяльність по включенню здобувачів вищої освіти у життя, що сприяє формуванню особистості, готової діяти в непередбачених (в тому числі небезпечних і екстремальних) умовах, що прагне до постійного самовдосконалення і реалізації нових можливостей.

Висновки. Найважливішу роль в формуванні культури безпеки населення відіграє інформація. Інформаційна стратегія держави щодо зміцнення здоров'я та профілактики хвороб населення повинна включати: регулярну інформацію про небезпеки середовища проживання; регулярну інформацію про токсикологічні викиди виробництва в навколишнє середовище; регулярну інформацію працюючих про негативні фактори виробництва і про їх вплив на здоров'я; інформацію про стан здоров'я населення регіону та професійні захворювання; інформацію про методи та засоби захисту від небезпек; інформацію про відповідальність керівників підприємств і служб безпеки про безпечний стан довкілля.

Впровадження зазначених підходів є надзвичайно актуальним і своєчасним та потребує подальших досліджень та удосконалення. В даний час очевидно, що людське здоров'я посідає одне з провідних місць в системі соціальних цінностей і має пріоритетно розглядатися.

Отже, формування культури безпеки праці у вищих навчальних закладах виходить із соціальної необхідності створення безпечних умов життя і діяльності людини. Отримані здобувачами вищої освіти знання з безпеки праці повинні мати чітку практичну спрямованість, сприяти вмінню швидко приймати правильне рішення відповідно до ситуації і найбільш доцільно реагувати на виникнення стандартних і особливо нестандартних виробничих ситуацій. Підготовка майбутніх фахівців з належним чином сформованою культурою безпеки відповідно до сучасних вимог освіти і з урахуванням останніх досягнень світової науки і техніки є ключовою ланкою в здійсненні робіт із запобігання аваріям та травматизму на виробництві та підвищення загального рівня безпеки в країні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Запорожець О. І. Безпека життєдіяльності : підручник. Київ : Центр учб. літ., 2013. 448 с. URL: http://pidruchniki.ws/1584072050807/-bzhhd/bezpeka_zhittyediyalnosti_zaporozhets_oi
2. Зоріна М. О. До проблеми визначення актуальності й особливостей формування культури безпеки життєдіяльності. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2010. № 8. С. 149-153.
3. Кириленко С. В. Проблема формування культури здоров'я в історії теоретичної думки та в сучасній практиці. Педагогіка і психологія. 2004. № 1(42). С. 48.
4. Кравченко Л. В. Психолого-педагогічна основа формування культури безпеки життєдіяльності студентів педагогічного ВНЗ. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка: зб. наук. пр. Педагогічні науки. Глухів, 2011. Вип. 19. С. 20-25.
5. Культура безопасности : доклад Международной консультативной группы по ядерной безопасности. Серия изданий по безопасности, № 75-INSAG-4. Вена : МАГАТЭ, 1991. 39 с.
6. Освітні технології: навч.-метод. посібник / О. М. Пехота та ін.; за заг. ред. О. М. Пехоти. Київ : А.С.К., 2001. 256 с.
7. Про створення Національної ради з питань безпечної життєдіяльності населення : Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 1993 р. № 733. Законодавство України / Верхов. Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/733-93-%D0%BF4>
8. Проблеми впровадження культури безпеки в Україні : аналіт. доп. / Ю. М. Скалецький та ін. Київ: НІСД, 2012. 17 с.
9. Н. Yelnykova, E. Sulima. Філософський аспект адаптивного управління соціально-педагогічними системами. [Адаптивне управління: теорія і практика. Педагогіка](https://doi.org/10.33296/2707-0255-8(15)-04). 2020. Вип. 8. № 15. DOI: [https://doi.org/10.33296/2707-0255-8\(15\)-04](https://doi.org/10.33296/2707-0255-8(15)-04)
10. Marina Lv. Rostoka Наукова школа як адаптивне середовище просвітництва: інформатизація діяльності. [Адаптивне управління: теорія і практика. Педагогіка](https://doi.org/10.33296/2707-0255-5(9)). 2018. Вип. 5. № 9. DOI: [https://doi.org/10.33296/2707-0255-5\(9\)](https://doi.org/10.33296/2707-0255-5(9))

REFERENCES

1. Zaporozhets O. I. Safety of life: a textbook. Kyiv: Center for education. lit., 2013. 448 p. URL: http://pidruchniki.ws/1584072050807/-bzhhd/bezpeka_zhittyediyalnosti_zaporozhets_oi
2. Zorina M. O. To the problem of determining the relevance and features of the formation of a culture of life safety. Pedagogy of formation of creative personality in higher and general education schools. 2010. № 8. S. 149–153.

3. Kyrylenko S. V. The problem of forming a culture of health in the history of theoretical thought and in modern practice. *Pedagogy and psychology*. 2004. № 1 (42). P. 48.
4. Kravchenko L. V. Psychological and pedagogical basis for the formation of a culture of safety of life of students of pedagogical universities. *Bulletin of Glukhiv National Pedagogical University named after Oleksandr Dovzhenko: coll. science. etc. Pedagogical sciences*. Glukhiv, 2011. Issue. 19. PP. 20-25.
5. Safety culture: report of the International Nuclear Safety Advisory Group. Security publication series, № 75-INSAG-4. Vienna : IAEA, 1991. 39 p.
6. Educational technologies: textbook / OM Infantry, etc .; for general ed. O. M. Infantry. Kyiv: ASK, 2001. 256 p.
7. On the establishment of the National Council for the Safe Life of the Population: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of September 15, 1993 № 733. *Legislation of Ukraine / Verkhov. Council of Ukraine*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/733-93-%D0%BF4>
8. Problems of implementation of safety culture in Ukraine: analyst. ext. / Yu. M. Skaletsky and others. Kyiv : NISS, 2012. 17 p.
9. H. Yelnykova, E. Sulima. Philosophical aspect of adaptive management of socio-pedagogical systems. *Adaptive control: theory and practice. Pedagogy*. 2020. Vip. 8. № 15. DOI: [https://doi.org/10.33296/2707-0255-8\(15\)-04](https://doi.org/10.33296/2707-0255-8(15)-04)
10. Marina L. V. Rostoka Scientific school as an adaptive environment of education: informatization of activity. *Adaptive control: theory and practice. Pedagogy*. 2018. Vip. 5. № 9. DOI: [https://doi.org/10.33296/2707-0255-5\(9\)](https://doi.org/10.33296/2707-0255-5(9))

АНТОНОВА АЛЕВТИНА

старший преподаватель кафедры
образовательных
технологий и охраны труда,
Украинская инженерно-педагогическая
академия,
Учебно-научный профессионально-
педагогический институт,
г. Бахмут, Украина

**ФОРМИРОВАНИЕ КУЛЬТУРЫ БЕЗОПАСНОСТИ ТРУДА
У БУДУЩИХ ИНЖЕНЕРОВ-ПЕДАГОГОВ**

Аннотация. Комплекс глобальных проблем, вызванных стремительным техническим, экономическим и социальным развитием человечества, актуализировал на сегодняшний день дилемму - выжить или погибнуть. Научно-техническая революция открыла широкие возможности для всестороннего развития человека и, соответственно, обусловила рост роли человеческого фактора в жизни общества. Уже сегодня, в процессе трудовой активности человека происходит смена нескольких поколений техники.

Усложнение техники требует от работников постоянного повышения их квалификации и овладения новыми знаниями для дальнейшего совершенствования. А это, в свою очередь, обуславливает необходимость гармоничного сочетания в каждом индивидууме профессиональной компетентности с научным мировоззрением, социальной ответственностью и общечеловеческих нравственными ценностями. Ключевым в этом процессе является формирование гуманистической, ориентированной на общекультурные ценности мировоззрения личности или так называемого «безопасного типа человека».

Все это предъявляет высокие требования к уровню знаний и компетентности современного соискателя высшего образования, которые могут быть удовлетворены совершенствованием системы подготовки специалистов и модернизации учебно-воспитательного процесса.

Стремительное развитие технологий требует соответствующего усовершенствования методик обучения безопасности профессиональной деятельности соискателей высшего образования и состава образовательных программ, которые должны учитывать не только современные требования науки и техники, но и перспективы их развития. Особое внимание не обходимо уделять содержанию обучения и характера установления междисциплинарных связей между общеобразовательными, техническими и специальными дисциплинами. Культура безопасности должна использоваться как действенный проект пробуждения интереса и воспитания психофизиологической и психосоциальной надежности каждого человека в процессе его индивидуальной жизнедеятельности. В настоящее время важно не только формирование у соискателей высшего образования понимания главных аспектов безопасной деятельности, но и привитие устойчивых навыков безопасных приемов труда, формирования культуры безопасности на всех уровнях производственного процесса.

Жизнь является главной ценностью каждой личности, а существование и развитие человечества является главной общечеловеческой ценностью, которые невозможны без обеспечения необходимого и достаточного уровня безопасности.

Ключевые слова: культура безопасности, опасность, безопасность, деятельность, техносфера, человеческий фактор, безопасная жизнедеятельность.

ANTONOVA ALEVINA

Senior Lecturer, Department of
Educational technologies and labor
protection,
Ukrainian Engineering and Pedagogical
Academy,
Education-scientific professional-
pedagogical institute,
Bahmut, Ukraine

FORMATION OF THE CULTURE OF OCCUPATIONAL SAFETY FUTURE ENGINEERS-TEACHERS

Annotation. The complex of global problems caused by the rapid technical, economic and social development of mankind has actualized the dilemma of whether to survive or die. The scientific and technological revolution has opened wide opportunities for the comprehensive development of man and, accordingly, has led to the growing role of the human factor in society. Already today, in the process of human labor activity there is a change of several generations of technology. The complexity of technology requires employees to constantly improve their skills and acquire new knowledge for further improvement. And this in turn determines the need for a harmonious combination in each individual of professional competence with a scientific worldview, social responsibility and universal moral values. The key in this process is the formation of a humanistic, focused on the general cultural values of the worldview of the individual or the so-called "safe type of person."

All this places high demands on the level of knowledge and competence of the modern applicant for higher education, which can be satisfied by improving the system of training and modernization of the educational process.

The rapid development of technology requires appropriate improvement of methods of teaching the safety of professional activities of higher education and the composition of educational programs, which must take into account not only modern requirements of science and technology, but also the prospects for their development. Particular attention should be paid to the content of education and the nature of the establishment of interdisciplinary links between general, technical and special disciplines. The culture of security should be used as an effective project to awaken the interest and education of psychophysiological and psychosocial reliability of each person in the process of his individual life. Currently, it is important not only to form in higher education students an understanding of the main aspects of safe activities, but also to instill sustainable skills of safe work practices, the formation of a culture of safety at all levels of the production process.

Life is the main value of every person, and the existence and development of humanity is the main universal value, which is impossible without providing the necessary and sufficient level of security.

Key words: safety culture, danger, safety, activity, technosphere, human factor, safe life activity.